OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

KONU DİVAN EDEBİYATI

Divan edebiyatı, XIII. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayıp XIX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. Saray edebiyatı, klasik edebiyat, yüksek zümre edebiyatı gibi değişik adlarla anılan bu edebiyat için en yaygın kullanılan isim divan edebiyatıdır. Bu adlandırmada şairlerin, eserlerini "divan" adı verilen bir kitapta toplamaları etkili olmuştur. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle oluşan bu şiir geleneğinin kendine özgü birtakım kuralları vardır. Geleneğin belirlediği bu kurallar içerisinde Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların sıkça kullanılması; ağır, sanatlı, süslü söyleyişlere yer verilmesi; mazmun adı verilen kalıplaşmış sözlerin bulunması; soyut konuların daha çok işlenmesi; bütün güzelliği yerine parça güzelliğinin esas alınması vb. sayılabilir. Bütün divan şairleri, geleneğin belirlediği bu kurallara uymuşlar, ortak söz varlığının dışına çıkmamışlardır. Hoca Dehhani ile başlayan bu geleneğin en tanınmış sanatçıları arasında XIV. yüzyılda Ahmedî, Süleyman Çelebi; XV. yüzyılda Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati; XVI. yüzyılda Fuzuli, Baki, Hayali Bey, Taşlıcalı Yahya; XVII. yüzyılda Nef'i, Nabi; XVIII. yüzyılda Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf vb. sayılabilir. Hatta Şeyh Galip, divan şiirinin son büyük temsilcisi olması yönüyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

KASİDE

Divan edebiyatında sıklıkla kullanılan bir nazım biçimidir. Arap edebiyatından İran edebiyatına oradan da Türk edebiyatına geçmiştir. Kasideler, din veya devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılır. Bazen de kasidelerde yergi söz konusudur. Kaside denilince akla gelen ilk isim Nef'î'dir.

Kasideler divan şiirinin beyitlerle kurulan nazım biçimlerindendir. Beyitler aa-xa-xa-xa … şeklinde kafiyelenmekte ve beyit sayısı 33-99 arasında değişmektedir. Bütün divan şiiri nazım biçimlerinde olduğu gibi ölçü, aruz ölçüsüdür. Gazeldeki gibi ilk beyit **matla**, son beyit **makta** adını alır. Kasidenin en güzel beytine **beytü'l-kasid**, şairin mahlasının bulunduğu beyte ise **tâç-beyit** adı verilmektedir. Kasidelerde şair, doğrudan övgüye başlamaz. Önce sanat gücünü göstermek, hayal gücünün zenginliğini ortaya çıkarmak için bir giriş yapar. Bu bölüm **nesib** ya da **teşbib** adıyla anılmaktadır. Şair; burada bir şehrin, mevsimin, atın, gecenin tasvirini yapar. Nesibden sonra övgüye geçeceğini haber veren, bir beyitten oluşan **girizgâh** bölümü gelir. Kasidenin yazılma nedeni olan övgünün yer aldığı bölüm **methiye** adını alır. Methiyenin hemen ardından daha lirik bir bölüm olan **tegazzül** bölümü gelir ki şair burada bir gazel söyler. Ancak bu bölüm her kasidede olmayabilir. Bir sonraki bölüm olan **fahriye**de, övülen kişiye yapılan övgünün bir o kadarını şair kendisi için yapar. Bu iki bölümde dil oldukça ağırdır. Sonrasında şairin mahlasının yer aldığı **tâc-beyit** bulunur. Son bölüm ise **duâ** bölümü olarak adlandırılır. Şair burada övdüğü kişinin uzun ömürlü olması, bahtının açık olması gibi iyi dileklerde bulunarak ona dua eder.

Kasidelerin adlandırılmalarında değişik yöntemler uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi nesibde işlenen konuya göre yapılan adlandırmadır. Mesela kasidenin nesib bölümünde kış anlatılıyorsa kaside **şitâiyye**, bahar anlatılıyorsa **bahâriyye** gibi isimlerle anılır. İkinci adlandırma redife göre yapılır. Mesela kasidede redif olarak su kelimesi kullanılmışsa su kasidesi, güneş kelimesi kullanılmışsa güneş kasidesi adını alır.

Kasideler işledikleri konuya göre çeşitli isimlerle de anılmaktadır. Bu türler arasında Allah'ın birliğini anlatanlara **tevhid**, Allah'a yalvarıp yakarmayı konu edinenlere **münacaat**, Peygamber Efendimiz'in övgüsünün yer aldığı kaside türüne **naat**, bir kimsenin aksayan yönlerini yermek amacıyla yazılanlara **hicviye**, bir kişinin övüldüğü kaside türüne **methiye** ve şairin kendini övdüğü kasidelere de **fahriye** adı verilir.

NEF'Î (1570-1635)

Erzurum'un Hasankale ilçesinde doğdu. İyi bir medrese eğitimi gören sanatçı, şairliğe erken yaşlarda başladı. Mahlas olarak önce Zarrî'yi, sonra Nef'î'yi kullandı. I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman ve IV. Murad olmak üzere toplam dört padişah döneminde yaşadı.

Nef'î, edebiyatımızda övgü ve yergi şairi olarak bilinmektedir. Övgü dendiğinde onun fahriyeciliğini, kendi sanatını övmeye düşkünlüğünü de unutmamak gerekir. Çünkü sanatçı, fahriyelerinde kendisini İran'ın meşhur şairleriyle kıyaslamakta ve sanat gücünün onlardan çok daha üstün olduğunu dile getirmektedir. Kelimeleri kullanmakta oldukça başarılı olan sanatçı, kendinden emin ve güçlü bir üsluba sahiptir. Şair, bu özellikleri dolayısıyla bir kaside şairi olarak Türk edebiyatındaki haklı yerini almıştır.

Şiirlerinde dili başarıyla kullanan şair, kasidelerinde Arapça-Farsça kelimelere ve tamlamalara çok yer verdi. Sanatçının *Türkçe Divan*, *Farsça Divan* ve hicviyelerinin yer aldığı *Siham-ı Kaza* belli başlı eserleridir. Nef'î, hicve olan düşkünlüğünün kurbanı oldu ve 1635'te idam edildi.

SORULAR

SORU 1

Bu şehr-i Sitanbul ki bî-misl ü behâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdır

Bir gevher-i yektâdır iki bahr arasında
Hurşîd-i cihân-tab ile tartılsa sezâdır

Altında mı üstünde midir cennet-i âlâ
El-hak bu ne hâlet bu ne hoş âb u havâdır

Bu dizeler bir kasidenin hangi bölümünden alınmış olabilir?

A) teşbib (nesib) B) tegazzül
C) methiye D) taç
E) dua

Cevap: A

SORU 2

Biri de hazret-i Sadî-i saîd-i Şîrâz
Olmuş ol dahi mürebbî-i Gülistân-ı sühen

(hazret-i Sadî-i saîd-i Şîrâz: saadetli Şirazlı Sadi hazretleri; mürebbi: terbiye eden, öğretmen, Gülistan: Sadi-i Şirazi'nin bir eseri, çiçek bahçesi; sühen: söz)

Bu beyit için aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Divan edebiyatı şiir geleneğini temsil etmektedir.
B) Tevriye sanatına başvurulmuştur.
C) Bir kasideden alınmıştır.
D) Methiye içeriklidir.
E) Halk söyleyişinden yararlanılmıştır.

Cevap: E

SORU 3

(I) Divan edebiyatı, XIII. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayıp XIX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. (II) Ortak İslam kültürünün etkisiyle oluşan bir edebî gelenektir. (III) Bu gelenek, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların sıkça kullanıldığı; genellikle sanatlı, süslü söyleyişlere yer verilen; daha çok somut konuların işlendiği bir çerçeve çizmektedir. (IV) Divan edebiyatı geleneğinin en tanınmış sanatçıları arasında XIV. yüzyılda Sultan Veled, Ahmedî; XV. yüzyılda Şeyhî, Necati, Zati; XVI. yüzyılda Ahmet Paşa, Fuzuli, Baki, Hayali Bey; XVII. yüzyılda Nef'i; XVIII. yüzyılda Nabi, Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf sayılabilir. (V)Aşk temelli bir yapı arz eden divan şiirinde âşık; aşk hastalığına yakalanmış, dermanı olmayan derde düşmüş, sevgiliden yüz bulamamış biri olarak canlandırılsa da bu durum, âşık için utanılacak değil aksine onu yücelten bir durumdur.

Divan edebiyatı ile ilgili numaralanmış cümlelerin hangilerinde bilgi yanlışı vardır?

A) Yalnız I. B) I ve II.
C) II ve IV. D) III ve IV.
E) III ve V.

Cevap: D